

Musik og billed

af Poul Ruders

Stravinsky har udtalt, at musik ikke drejer sig om andet end musik. Det er sandt, så længe vi kun taler om musik som isoleret fænomen. Men intet på jorden kan forhindre billedassociationer i lytterens bevidsthed, når han enten frivilligt eller ufrivilligt bliver konfronteret med et musikstykke – det være sig gregoriansk sang eller rock-musik. Grænsen mellem uforfalsket billedoplevelse som fremkommet ved lytning til en abstrakt komposition og den indre »film« vi ser, når vi bliver ledet (eller narret) af en specifik titel eller en forførende programnote, er et stykke tåget ingenmandsland, – og det er på den gyngende grund, jeg ønsker at arbejde.

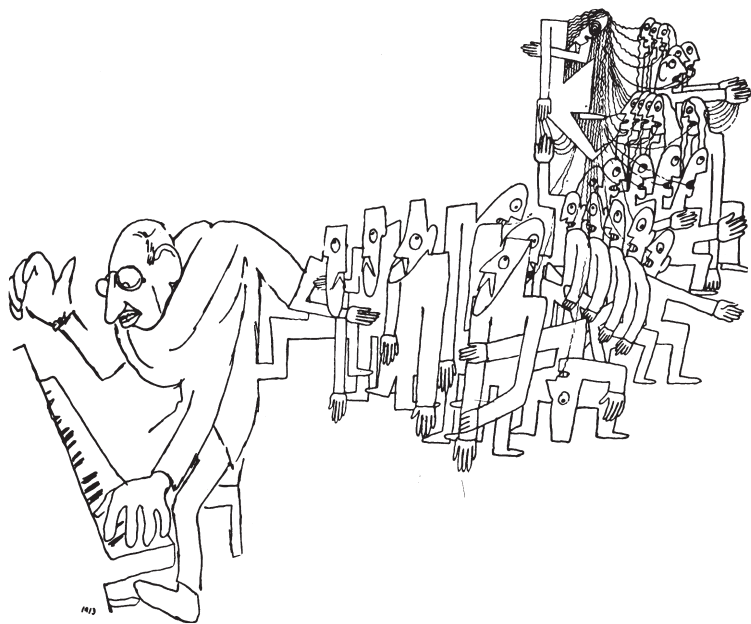
Nuvel, det er publikums uforudsigelige emotionelle og visuelle reaktioner, der gør det at komponere relevant og levende for mig. Den enorme mængde af »betydningsladede« lydformularer, som vi kender dem fra et utal af filmpartiturer (og som i mange tilfælde er identiske med en vægtig del af det klassiske repertoire) kan ikke ignoreres. Snarere har den forsynet den nutidige komponist med et nyt og farligt værktøj, der er velegnet til at skabe et stærkt associationsvækkende indtryk hos publikum. De sidste to årtiers multi-medie-verden har i en frygtelig grad »foruren« »det rene øre«. Man må i overført betydning flygte til en øde lysning i skoven, uden elektricitet eller rindende vand, for at undgå det evindelige audio-visuelle bombardement. I dag er det nødvendigt at gemme sig for at blive fri for musik. Det betyder, uanset om vi kan lide det eller ej, at vi er en del af video-støj-alderen, og det er op til komponisten at få det bedste ud af situationen.

Det billeddannende relateret til musik er som

nævnt stærkt afhængig af titler eller komponistens programforklaringer (som ofte udvikler sig til et forsvaret for værket som sådan). Og dog – tænk f.eks. *Putnam's Camp* af Ives. Her har vi det mest overbevisende »akustiske lærred«, jeg kender. Et informeret publikum ved, at det drejer sig om en beskrivelse af en militærlejr. Jeg kunne godt tænke mig at se den uinformerede lytter, der ikke umiddelbart ville fatte, hvad det vidunderlige spektakel handler om.

Et sammenstød af veldefinerede stilistiske elementer eller meget familiære citater vil i højere grad føre til billeddannelse end »normal« musik. Denne »sammenstødsmusik« tænder automatisk et tredimensionalt scenario af associationer, og lytteren konfronteres med et akustisk »haut-relief« af indre, individuelt dannede »handling« om alt eller intet.

Personligt tror jeg, at den almindelige lytter er åben overfor alle disse billeddannende muligheder, som kan findes i den nye musik. Med betegnelsen almindelig lytter sigter jeg til dem, der ikke har lært, hvordan man skal lytte. Professionelle lyttere såsom komponister, musikvidenskabsfolk og andre »partitur-kirurger« har udviklet (eller er sunket til) et mere begrænset niveau: Vi er ikke sådan at narre – hvilket ofte er en fordel – men det indebærer også, at vi ikke er sådan at bevæge, og det er ikke noget at være stolte af, skønt nogle vitterlig er det. I de »gode gamle dage« var komponisten en respekteret figur i samfundet. I dag er han eller hun begrænset til en ghettolignende status, og for at overleve i sådanne omgivelser er det nødvendigt, at han eller hun opbygger en ring af selvforsvar, hvilket meget ofte udmøntes i en form for rigid afvisning af det emotio-

*Drejer musik sig ikke om andet end musik?
Jean Cocteau's berømte tegning af Stravinsky
under prøverne på Le Sacre du printemps.
Cocteau søger at visualisere den voldsomme
dissonantiske musik med de feberagtige klange
og kantede rytmer, som strømmer ud af kom-
ponisten.*

*Nye retninger er ofte mere umiddelbart iøjne-
faldende indenfor de visuelle kunstarter end i
den abstrakte musik. Derfor er teater og i vi-
dere forstand film, tv, video etc. af største be-
tydning for forståelsen af udviklingen i musik-
ken. Den nye filmkunst, det heftige maleri, mi-
nimalismen og hele den post-moderne billed-
verden er som katalysatorer, når det drejer sig
om at »lytte« til ny musik. De umulige sam-
menkoblinger af tegn og symboler, den uhæm-
mede brug af materialet, det uortodokse for-
hold til struktur – dét er som visualiserede over-
sættelser af den nye musik, ikke mindst Poul
Ruders står for. Walter Martin: Uden titel,
1985 USA.*

nelle og fantasifulde: Derfor – det billeddannende er uvidenskabeligt, og er som følge heraf betragtet som et sekundært fænomen, der ikke bør tolereres i »rigtig« musik. Men sådan noget som »rigtig« musik eksisterer ikke. Selv et komplekst moderne partitur er ikke nogen absolut autonom enhed, men et tilbud til den, der føler, at det er vedkommende. Den hånd-i-hånd-sammensværgelse mellem intellektuel overhøjhed og det at komponere har aldrig været mere udtalt end i dag.

Jeg vil slutte dette indlæg med at bide mig selv i halen og gentage, at forholdene i dag er så forskellige fra noget som helst tidligere kendt, hvorfor komponisterne er stillet i en situation, der rummer to muligheder: enten at kæmpe imod eller at acceptere og skabe det bedste ud af det værste – hvilket måske kan frembringe en forfriskende, hvis ikke direkte nød- vendig musik.

Den overhængende fare, selvfølgelig, når man har med disse forhold at gøre, er at associationsmusik meget ofte bliver smagløs. Fristelsen til at havne i den rene vulgaritet eller tom »bravado« lurer til stadighed, hvorfor gamle dyder såsom struktur, lov og orden stadig har gyldighed. (Selv en meget fængslende film eller et fremragende teaterstykke er irriterende, hvis der er for mange løse ender).

København, februar 1986.

Poul Ruders har p.t. de musikdramatiske problemstillinger inde på livet. Foranlediget af Caféteatrets Niels Skjoldager og senere Den jyske Operagik Poul Ruders og forfatteren Henrik Bjelke i maj 85 i gang med en opera over Tycho Brahes sidste år i Prag. Den er sat til premiere på Helsingør Teater i Den gamle By i Århus maj 1987.

Ovenstående indlæg er oprindeligt skrevet til tidskriftet *Keynote A Magazine for the Musical Art*, som en del af Heidi Walesons artikel *Theatrical Imagery at the Philharmonic* maj 1986. Herudover henvises til Jesper Beckman's samtale med Poul Ruders *Gennem århundreders tårer*, fra DMT, nr. 6 1985/86.

